

етап в еволюції української міської геральдики. Він характеризується правовою регламентацією гербів, окресленням їх функцій та централізацією герботворчого процесу. Якщо дослідники геральдики в різні часи зуміли зібрати й оприлюднити значний масив геральдичних джерел, що стосувався Лівобережжя, узагальнити документальні свідчення щодо міської геральдики Поділля, створити низку праць про герби окремих регіонів (зокрема, праці Р.Климкевича)¹, то обраний для дослідження А.Гречилом період 1791-92 рр. через важкодоступність джерел залишався, можна сказати, на описовому рівні. Сьогодні ж, завдяки авторів рецензованого видання, вчені-геральдисти отримали можливість побачити 22 міських герби, прочитати їх описи, ознайомитися з кольоровою гамою кожного. Особливо цінним є те, що А.Гречило не тільки публікує документ з відповідним відтворенням рисунка герба, а й супроводжує публікацію великим довідковим матеріалом. Саме це дасть змогу в подальшому дослідникам приступити до фундаментальної праці, яка міститиме перелік усіх виявлених (опублікованих та архівних) місць перебування документів з геральдики, що стосуються не тільки міського її розділу, а й усіх інших складових.

Опубліковані документи про герби міст (деякі з них тепер села) Сквиря, Черкаси, Тараща, Романів, Брацлав, Корсунь, Сахнівка, Ушиця, Чигирин, Звенигородка, Сальниця, Канів, Смотрич чудово доповнюють уже відомі з інших видань документальні джерела про геральдичні процеси на їх теренах. Поряд з цим у книзі А.Гречила містяться документи про герби міст, які не знайдеш ніде інде.

Проте все ж варто зробити закид авторів: на звороті обкладинки, в картушах, прийнятих УГТ як взірці для оформлення щитового поля гербів теперішніх українських міст, вміщено рисунки гербів. Звідки ж читач може довідатися: чи це вже перезатвержені сьогодні історичні герби міст, чи то тільки авторські ескізи, чи реконструкція на основі історичних рисунків-

зразків? Якщо в книзі є ілюстрація, то вона має бути підписана.

Нам видається, що А.Гречило чомусь скромно промовчав про те, що реконструкцію гербів здійснено саме ним. І хоча він захистив авторські права, це не звільняє досвідченого джерелознавця від відповідного наукового оформлення поданого ілюстративного матеріалу.

Ярослава Іщенко,
аспірантка
Інституту історії України
ІАІІ України

Геральдика крізь призму бібліографічних джерел

Зведений бібліографічний довідник-показник: Геральдика / Упорядники: Іщенко Я.О., Маркітан Л.П., Савчук Ю.К. - К., 1998. - 72 с.

Численні гербівники, що з'явилися друком у різних країнах, поряд із матеріалами архівів, рядом документів супровідного характеру складають цінну для дослідників джерельну базу. На жаль, хоча література з геральдики нараховує тисячі позицій у кожній країні, на українських землях, що входили до складу різних сусідніх держав, геральдика як самобутнє явище досліджена ще недостатньо. То ж поява бібліографічних показників - перший крок для з'ясування вивченості проблеми взагалі, як і її складових - зокрема.

Звичайно, в одному довіднику важко відразу зібрати всю наявну літературу, присвячену українському гербівництву. Окремі його розгалуження вивчалися в контексті перебігу загальної історії як розділи про знакові системи і, певна річ, загубилися в безмежжі порушених тем. Та все ж, приступаючи до роботи над показником, автори, що впливає з огляду праці, ставили за мету зібрати якомога повно все зроблене їхніми попередниками в бібліографії та історіографії гербівництва.

За основу архітектоніки видання обрано абетковий принцип, тобто подано літературу не тематично, за жанрами (публікації джерел, монографії, статті, розвідки тощо), а описано відповідно з правилами подачі бібліографії в бібліотечних каталогах. У показнику вміщено близько 1800 позицій. Хронологічно наведена бібліографія охоплює всі праці, видані російською та українською мовами. Починаючи з 1731 р. в Петербурзі з'явилися друком перші керівництва з теоретичної геральдики (німецькою, французькою та

¹ Калмакан І.К., Емельянов М.В. Тематический указатель геральдической литературы. - Одесса, 1998. - 63 с.

латиною), а 1783 р. А.Т.Князев склав перший російський гербівник «Собрание фамильных гербов, означающих отличия благородных родов обширных Российской империи», куди ввійшло 533 рисунки гербів, знятих ним з особистих печаток. Цікаво, що з 1797 р. започатковано складання «Общего гербовника дворянских родов Всероссийской империи». До 1917 р. було створено 20 томів, опубліковано 10 (СПб., 1798-1840; репринт изд. Ч.1-2; СПб., 1992). Ця унікальна праця включає п'ять тис. дворянських гербів і досі слугує унікальним джерелом для дослідників вітчизняної геральдики як найповніше зібрання.

Немає сумніву, що складений і виданий науковцями Інституту історії України НАН України бібліографічний довідник-показчик відіграє позитивну роль у подальшому вивченні геральдики нашої держави.

Однак, попри все те позитивне й цінне, що дає довідник геральдистам, він, на нашу думку, має одну суттєву ваду. Було б добре для усіх, хто займається геральдикою професійно - вчених, які досліджують її історію взагалі чи окремі питання, митців, великої армії споживачів геральдичної інформації, зокрема працівників музеїв та екскурсоводів, коли б у кінці книги під узагальнюючими рубриками (наприклад, «Міська геральдика», «Родова геральдика», «Герби міст» - по регіонах чи навіть окремих населених пунктах тощо) стояли цифри відсилок читачів до певних, зазначених у показчику, праць. Для цього варто було б тільки пронумерувати всі позиції, а їх номери внести до рубрик. Можна було б ще дати облік літератури за хронологією виходу праць (по роках у межах століття). Це дало б уявлення про інтенсивність дослідження певних сюжетів у хронологічному аспекті.

У переліку літератури є й пропуски. Так, до бібліографії не ввійшли праці: *Сенковский О.И.* Гербы: Собр. соч. - СПб., 1859. -Т.9; *Афанасьев Е.А., Иванова М.Д.* Гербы дворянских родов России.-М., 1991; Гербы, флаги стран мира: Альбом (худ.-состав. Р.Банников и др.) - М., 1957.

Серед численних праць В.Сапринова не названо «Страны и народы: государственная символика» (Наука и жизнь. - 1992. №2, 4-7, 10, 12; 1993.- №1-3, 9) тощо. Не ввійшли до показчи-

ка і найновіші видання, що побачили світ у останні два-три роки, зокрема «Гербы городов России» (М., 1998).

Прикро, але доводиться констатувати, що досить повна бібліографія з геральдики, яка, без сумніву, користуватиметься попитом і буде належною мірою відзначена науковцями, дуже важко читається через недосконалий набір. Чому б видавцям не виділити перше в опису слово жирними літерами, а наступний рядок починати не відразу під ним, а відступивши на вісім літерних позицій?

Оскільки дане видання - перша подібного роду спроба подачі бібліографії з геральдики, то не дорікатимемо досить суворо авторам-упорядникам і видавцям. Сподіваємося, що малий тираж (про який, до речі, не заявлено у вихідних даних) дає можливість надіятися на виправлення ряду неточностей, доповнення бібліографічних позицій та на поліграфічне вдосконалення передачі тексту.

*Олена Співак,
студентка
історичного факультету
Київського Національного
університету ім. Тараса Шевченка*

Оповідь про Гуцульщину

Полець Анджей. На далекій полонині: Гуцульщина сьогодні. - Вид-во А.Р. - Варшава: 1997. - 143 с.: іл. та карта.

Про гуцулів та Гуцульщину написано чимало. Це праці не тільки вітчизняних учених, а й дослідників з діаспори. Але існують речі, які не відтворять жодний опис. Книга «На далекій полонині» фотографа Анджея Польця з Варшави - то чудова, цікава розповідь про Гуцульщину. Фотографії у цій книзі - своєрідне вікно у світ минулого, сьогоднішнього і прийдешнього гуцулів.

Рецензована книга А.Польця складається з восьми розділів, кожен з яких містить коротку передмову й чудово підібрані світлини - своєрідну художню абетку з тем: «Земля. Краєвиди», «Мужчина. Праця», «Жінка. Дім. Діти», «Свята», «Магія. Чари. Лікування травами», «Ремесла», «Опришки», «У плині часу».

Вступ написаний австрійським письменником і перекладачем, автором книги «До Галичини» М.Полляком. Епіграфом до нього слугують слова І.Франка «Вірю в силу духа ...».

Автор вступу підкреслює, що Гуцульщина - то не тільки екзотичний край, край пастухів і лісорубів, а й частка Європейського світу. Мабуть, виправданим є те, що вступ розпочато з оповіді про просту гуцулку - Евдокію Павлюк. Через сприйняття нею навколишнього світу довідуємося про нього й ми. На першій ілюстрації бачимо п. Евдокію з мудрим обличчям у гуцульському вбранні.

У розділі «Земля. Краєвиди», передмову до якого теж написав М.Полляк, перед нами розкриваються величні краєвиди Карпат, гора Говерла, синіє озеро Несамовите, пиниться стрімкий Прут, постають кам'яні брили на хребті Горгани. Вражає фотокартина села Криворівня, яке приваблювало численних українських поетів і письменників - І.Франка, М.Коцюбинського, Лесю Українку.

«Мужчина. Праця» - розділ, при-